

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Ксенія ГОДУЄВА

науковий співробітник відділу
науково-методичного забезпечення
прокурорської діяльності у сфері
запобігання та протидії корупції
управління науково-методичного
забезпечення прокурорської діяльності
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук
k.godueva@gmail.com

УДК 343.1

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ДОСТУПУ ДО УХВАЛ СУДУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ НАЦІОНАЛЬНИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ БЮРО УКРАЇНИ

Розв'язання проблеми корупції є основним пріоритетом для українського суспільства на нинішньому етапі розвитку держави [1].

Як зазначено у п. 2 Директиви делегації Уряду України, що брала участь в Антикорупційному саміті, який відбувся 12 травня 2016 року в Лондоні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 травня 2016 року № 351-р, корупція є причиною багатьох світових проблем, яка руйнує довіру суспільства до уряду, підриває верховенство права, а також призводить до виникнення політичних і економічних конфліктів. Боротьба з корупцією є життєво важливою для підтримки економічної стабільності та зростання, забезпечення безпеки, захисту прав людини, зниження рівня бідності, збереження довкілля для майбутніх поколінь, а також для протидії масштабній організованій злочинності [2].

У державі останнім часом відбулися масштабні інституційні зміни у сфері протидії корупції, зокрема створено спеціальний підрозділ у складі органів прокуратури – Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, розпочало роботу Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)

та Національне агентство з питань запобігання корупції.

З огляду на ці події забезпечення функціонування ефективного механізму притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень є одним із пріоритетних завдань сьогодення.

Водночас швидке, повне і неупереджене розслідування злочинів, підслідних НАБУ, забезпечується передусім шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) та використання їх результатів у кримінальному провадженні.

За таких умов питання нормативного врегулювання загальних процедур організації проведення НС(Р)Д із додержанням конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, інших осіб набули першочергового значення.

Досліджували тематику проведення НС(Р)Д у своїх працях такі вітчизняні вчені, як: О. Богатирьова, А. Войнарович, Н. Кимлик, Д. Сергеева, Є. Скулиш, С. Тагієв, О. Татаров, В. Уваров, Ю. Ударцов, Ф. Шиманський та інші науковці. Не применшуючи значення наукових доробок цих авторів, необхідно зауважити, що проблематика проведення НС(Р)Д у криміналь-

них провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України, досі не була вивчена на належному рівні.

Метою статті є визначення факторів, що негативно впливають на ефективність проведення НС(Р)Д у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України, а також наукове обґрунтування пропозицій щодо удосконалення національного законодавства.

Насамперед необхідно зазначити, що корупційний злочин, як один із найскладніших з точки зору доказування серед кримінальних правопорушень, потребує високої кваліфікації слідчого та готовності оперативно й ефективно використовувати надані повноваження [3, с. 149], зокрема щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

НС(Р)Д – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним кодексом України (КК України). Такі дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч. 1, 2 ст. 246 КК України).

Суттєвою особливістю таких дій є їх негласність, тобто прихованість від «осіб, які в них не беруть участі». Регламентація їх проведення в такій формі має забезпечити збір відомостей про злочин і особу, яка його вчинила, встановлення її місцезнаходження, місцезнаходження речей і документів, що мають значення для кримінального провадження, виявлення протидії розслідуванню тощо. Усе це повинно реалізуватися із чітким дотриманням прав людини [4].

Важливою гарантією забезпечення законності провадження НС(Р)Д є те, що кримінальним процесуальним законом України встановлено коло суб'єктів уповноважених державних органів, які мають право їх проводити, та процедура судового розгляду відповідних клопотань [5, с. 18].

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити

проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 246 КПК України) [6].

У ст. 253 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) передбачено, що особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Крім того, згідно з положеннями цієї статті конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення НС(Р)Д. Відповідне повідомлення про факт і результати НС(Р)Д повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом [6].

Відтак, відомості, отримані в результаті проведення НС(Р)Д, є таємницею досудового розслідування до моменту повідомлення осіб, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення НС(Р)Д, або направлення кримінального провадження до суду з обвинувальним актом.

Втім, на практиці мають місце випадки, коли особи, щодо яких винесена ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення НС(Р)Д або ухвала про обшук житла чи іншого володіння особи, мають змогу ознайомитися зі змістом відповідного рішення до початку проведення таких дій [7].

У зв'язку із цим виникають запитання: в чому причина такої ситуації? За допомогою яких правових засобів можна уникнути таких випадків у майбутньому?

Щоб відповісти на поставлені запитання, необхідно проаналізувати механізм реалізації принципу транспарентності (відкритості діяльності) судової влади, зокрема щодо порядку оприлюднення в електронній формі судових рішень про проведення НС(Р)Д.

Відповідно до ч. 2 ст. 2, а також ч. 3 ст. 3 Закону України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» (Закон) усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання. Крім того, суд

загальної юрисдикції вносить до Єдиного державного реєстру судових рішень (Реєстру) всі судові рішення і окремі думки суддів, викладені у письмовій формі, не пізніше наступного дня після їх ухвалення або виготовлення повного тексту [8].

Згідно з ч. 4 ст. 4 Закону оприлюднення для загального доступу ухвал про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, про відмову в задоволенні клопотання про обшук житла чи іншого володіння особи, про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, про відмову в задоволенні клопотання про проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюється через один рік після внесення таких ухвал до Реєстру [8].

Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону у текстах судових рішень, що відкриті для загального доступу через оприлюднення на офіційному веб-порталі судової влади або офіційне опублікування, не можуть бути розголошені відомості, що дають можливість ідентифікувати фізичну особу [8].

Водночас у ч. 5 ст. 4 Закону передбачено, що судді мають право на доступ до усіх інформаційних ресурсів Реєстру, в тому числі до інформації, що не може бути розголошена в текстах судових рішень, відкритих для загального доступу. Доступ суддів до державної таємниці, що міститься в судових рішеннях, забезпечується відповідно до Закону України «Про державну таємницю» [8].

Таким чином, у Законі встановлено різні рівні доступу до інформації, що міститься у Реєстрі, зокрема: загальний та повний.

Під загальним доступом до судових рішень згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 року № 740 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» слід розуміти режим доступу до внесених до Реєстру електронних копій судових рішень, який забезпечує одержання, використання, поширення і зберігання інформації, що міститься у Реєстрі, з урахуванням вимог щодо нерозголошення відомостей, що містяться в текстах судових рішень, відкритих для загального доступу, і дають можливість ідентифікувати фізичну особу, та відомостей, для забезпечення нерозголошення яких прийнято рішення про розгляд справи у закритому судовому засіданні.

Втім, повним доступом до судових рішень є режим доступу до внесених до Реєстру електронних копій судових рішень,

який передбачає можливість одержання та використання інформації, що міститься у Реєстрі, зокрема відомостей, які не можуть бути розголошені в судових рішеннях, відкритих для загального доступу [9].

З урахуванням викладеного можна дійти висновку, що доступ до ухвал про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, про відмову в задоволенні клопотання про обшук житла чи іншого володіння особи, про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, про відмову в задоволенні клопотання про проведення негласної слідчої (розшукової) дії є обмеженим і, відповідно, інформація, що міститься у таких судових рішеннях, є відкритою лише для суддів.

Однак необхідно зауважити, що до повноважень детективів НАБУ належить здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України, якщо наявна хоча б одна з таких умов: 1) злочин вчинено особами, які визначені у п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України (зокрема, суддя Конституційного Суду України, суддя суду загальної юрисдикції); 2) розмір предмета злочину або завданої ним шкоди у п'ятсот і більше разів перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків); 3) злочин, передбачений ст. 369, ч. 1 ст. 369-2 КК України, вчинено щодо службової особи, визначеної у ч. 4 ст. 18 КК України або у п. 1 цієї частини (ст. 216 КПК України) [6].

Отже, з одного боку, з метою захисту інформації, зокрема щодо проведення НС(Р)Д, у законодавстві встановлено різний рівень доступу до інформації, що міститься у Реєстрі, з другого, – усі судді незалежно від рівня та територіальної приналежності до конкретного суду мають необмежений доступ до будь-якого судового рішення, оприлюдненого в електронному вигляді.

Зазначене вище свідчить, що існуюча конструкція доступу до ухвал про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння осо-

би, про відмову в задоволенні клопотання про обшук житла чи іншого володіння особи, про дозвіл на проведення НС(Р)Д, про відмову в задоволенні клопотання про проведення НС(Р)Д є недосконалою через специфічність суб'єкта, конституційні права якого можуть бути тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України, – судді.

Враховуючи викладене, доцільно внести зміни до Закону України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень», якими доповнити ч. 2 ст. 2 абзацом третім такого змісту: «Ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, про відмову в задоволенні

клопотання про обшук житла чи іншого володіння особи, про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, про відмову в задоволенні клопотання про проведення негласної слідчої (розшукової) дії у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України, не підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру судових рішень до моменту повідомлення прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури чи за його дорученням детективом Національного антикорупційного бюро України осіб, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, про таке обмеження, або звернення до суду з обвинувальним актом».

Список використаних джерел:

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon5.rada.gov.ua
2. Про участь делегації Уряду України у Антикорупційному саміті: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 травня 2016 року № 351-р // Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249029317>
3. *Кимлик Н.В.* Роль оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних злочинів / Н.В. Кимлик // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014.– Вип. 1. – Т. 3. – С. 146–149.
4. *Татаров О.* Прогалини в таємному, що стало відомим / О. Татаров // Закон і бізнес. – 2015 № 42(1236). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/119240-yak_udoskonaliti_prawovu_reglamentaciyu_neglasnoi_slidchoi_d.html
5. *Скулиш Є.* Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2. – С. 15–23.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України // Голос України. – 2012. – № 90–91. – 19 травня.
7. *Ситник А.* Інформація про слідчі дії має бути закритою до завершення досудового розслідування / А. Ситник // Офіційний веб-сайт Національного антикорупційного бюро України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/novyny/informaciya-pro-slidchi-diyi-maye-buty-zakrytoyu-do-zavershennya-dosudovogo-rozsliduvannya>
8. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3262-15/print1452676310866725>
9. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 року № 740 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

Ксенія ГОДУЄВА

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ДОСТУПУ ДО УХВАЛ СУДУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ НАЦІОНАЛЬНИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ БЮРО УКРАЇНИ

Досліджено механізм оприлюднення ухвал слідчих суддів про дозвіл на обшук житла або іншого володіння особи, про відмову в задоволенні клопотання про обшук житла або іншого володіння особи, про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукового) дії, про відмову в задоволенні клопотання про проведення негласної слідчої (розшукового) дії. Визначено чинники, що негативно впливають на ефективність проведення НС(Р)Д у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України. Розроблено пропозиції щодо удосконалення національного законодавства.

Ключові слова: досудове розслідування кримінальних правопорушень; доступ до судових рішень; негласні слідчі (розшукові) дії.

Ксенія ГОДУЄВА

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОРЯДКА ДОСТУПА К РЕШЕНИЯМ СУДА НА СТАДИИ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ КОРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНЫМ АНТИКОРУПЦИОННЫМ БЮРО УКРАИНЫ

Исследован механизм обнаружения определенных следственных судей о разрешении на обыск жилья или другого владения лица, об отказе в удовлетворении ходатайства об обыске жилья или другого владения лица, о разрешении на проведение негласного следственного (розыскного) действия, об отказе в удовлетворении ходатайства о проведении негласного следственного (розыскного) действия.

Определены факторы, которые негативно влияют на эффективность проведения НС(Р)Д в уголовных производствах, подследственных Национальному антикоррупционному бюро Украины. Разработаны предложения относительно совершенствования национального законодательства.

Ключевые слова: досудебное расследование уголовных правонарушений; доступ к судебным решениям; негласные следственные (розыскные) действия.

Kseniia GODUEVA

IMPROVEMENT OF AN ORDER OF ACCESS TO JUDGMENTS AT A STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES BY NATIONAL ANTI-CORRUPTION BUREAU OF UKRAINE

The mechanism of disclosure of certain investigative judges for permission to housing search or another person of ownership, to dismiss the request for a search of property or another person's possession, for permission to carry out covert investigative (investigative) action to dismiss the request for a secret investigative (investigative) action.

The factors that negatively affect the effectiveness of the such actions of criminal proceedings, suspects the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. Worked out suggestion for improving national legislation.

Keywords: pre-trial investigation of criminal offenses; access to court decisions; the undercover investigation (search) actions.

